

Bijlage 4: Landelijke trends en ontwikkelingen op het gebied van sport en bewegen

Er zijn vele ontwikkelingen op het gebied van sport en bewegen, zowel internationaal, landelijk als lokaal. Sommige ontwikkelingen werken positief door en andere vormen nog een uitdaging. Voor het in kaart brengen van de belangrijkste trends en ontwikkelingen is voornamelijk gebruik gemaakt van: 'Rapportage sport'¹, 'Werkplan Sport van de Europese Unie'², en 'Sport Toekomstverkenning (STV)'³. STV is een product van het Sociaal en Cultureel Planbureau, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu in opdracht van de directie sport van VWS. De STV dient als input voor de nieuwe sportbeleidsperiode vanaf 2017. Hierbij de volgende opmerkingen:

- Tekst is deels letterlijk overgenomen uit bovenstaande bronnen, hier dient rekening mee te worden gehouden als het gebruikt wordt als input voor externe documenten.
- Er is geprobeerd een zo compleet mogelijke weergave te geven, echter zullen er onderdelen ontbreken. Daar het een levend document is kunnen er aanvullingen en wijzigingen plaatsvinden.

Europees beleid

De lidstaten en de Europese Commissie (EC) zijn in het werkplan sport 2014-2017 overeengekomen dat onderstaande thema's voorrang dienen te krijgen.

- De integriteit in de sport, in het bijzonder de bestrijding van doping en wedstrijdvervalsing, de bescherming van minderjarigen, goed bestuur en gendergelijkheid.
- De economische dimensie van sport, met name de duurzame financiering van sport, de nalatenschap van belangrijke sportevenementen, de economische voordelen van sport en innovatie.
- Sport en samenleving, in het bijzonder gezondheidsbevorderende lichaamsbeweging (HEPA), vrijwilligers werk, werken in de sport, en sportonderwijs en -opleiding

Op Europees niveau doen zich geen grote doorbraken voor in het sportbeleid. De commissie bevestigt hierin de autonomie van eu-lidstaten. De EC zal ondersteunend optreden en ziet alleen bij cross-nationale thema's (doping, *matchfixing*) een rol voor zichzelf weggelegd.

- Vanaf 2014 maakt het sportbeleid deel uit van het Erasmusprogramma 'Education, training and youth' (Europese Commissie 2014a). In het bijbehorende werkplan 2014-2020 worden doping, *matchfixing* en racisme genoemd als internationale uitdagingen waar Europa een rol voor zichzelf ziet weggelegd.
- De EC wil werken aan het ondersteunen van *good governance* en het stimuleren van gelijke kansen en *health-enhancing physical activity* (hepa), onder andere door participatie in sport.
- Er zijn subsidiemogelijkheden voor sportevenementen en voor internationale samenwerkingsprojecten (budget 266 miljoen euro). De EC blijft trouw aan het subsidiariteitsbeginsel, maar kondigt juni 2014 wel een Europese sportweek af, voor het eerst te houden in september 2015 (Europese Commissie 2014b).

Nederland in vergelijking met Europa in cijfers

- In vergelijking met andere Europese landen is de sportdeelname in Nederland hoog, Alleen de Denen, Zweden en Finnen doen vaker wekelijks aan sport. In de ons direct omringende landen (België, Duitsland, Verenigd Koninkrijk) ligt de wekelijkse sport- deelname beduidend lager. (Directorate-General for Education and Culture 2014).
- Nederlanders ondernemen vaker activiteiten zoals fietsen, dansen en tuinieren dan gemiddeld in de Europese Unie. Hiermee staat Nederland op de eerste plaats van de 28 landen in de Europese Unie, gevolgd door Denemarken (32%), Zweden (30%), Finland (28%) en Letland (24%)
- 62% van de Nederlanders blijkt meer dan 5,5 uur op een gewone dag zit te zitten, terwijl het gemiddelde over de 28 lidstaten van de eu 37% is. Nederland staat daarmee op de eerste plaats, voor Denemarken (60%), Zweden (55%) en Finland (51%). Dit komt vooral omdat Nederlanders ruim tweemaal zoveel langdurig zitten (meer dan 8,5 uur per dag) dan andere Europeanen (25% versus 11%).
- Nederlanders zijn in vergelijking met andere inwoners in Europa erg tevreden over de mogelijkheden om te sporten en te bewegen in hun omgeving.
- De organisatievorm waarin mensen hun sport beoefenen verschilt tussen landen. Nederland, Duitsland, Denemarken en Zweden kennen het grootste aandeel verenigingslidmaatschap.

¹ <https://www.scp.nl/dsresource?objectid=bff56d3f-0899-44c4-b6d5-713c6be63c69&type=org>

² [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:42014Y0614\(03\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:42014Y0614(03)&from=EN)

³ <https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/toekomstverkenning>

Ontwikkelingen en trends in Nederland

Veranderende samenstelling van de bevolking

Vergrijzing:

De afgelopen dertig jaar is de gemiddelde leeftijd van de Nederlandse bevolking met zes jaar toegenomen. De komende decennia zal dit nog verder oplopen, doordat er naar verhouding meer 65-plussers komen en doordat de Nederlander steeds ouder wordt.

- Ouderen doen minder aan sport dan jongeren. Dit wordt voor een deel gecompenseerd door cohortvervanging: mensen die nu 55 jaar zijn, doen meer aan sport dan de 55-jarigen van twintig jaar geleden.
- Ouderen besteden wel meer tijd aan bewegen dan jongeren: ze fietsen en wandelen meer en zijn vaker actief met tuinieren of klussen. De vergrijzing kan daardoor een positief effect hebben op het voldoen aan de beweegnormen.
- De verhoogde pensioenleeftijd zal deze trend enigszins drukken: als ouderen langer blijven werken zullen zij meer zitten en minder bewegen.

Opleidingsniveau:

Het opleidingsniveau van de bevolking neemt nog steeds sterk toe. De verwachting is dat dit een positieve invloed heeft op de toekomstige sportdeelname. Vooral de huidige generatie 65-plussers is nu veelal laagopgeleid, door cohortvervanging wordt dit aandeel in de toekomst kleiner.

Minderheden:

Minderheden krijgen een steeds groter aandeel in de Nederlandse maatschappij. Vooral de eerste generatie niet-westerse minderheden doet duidelijk minder aan sport. We zien echter dat de tweede generatie vaker aan sport deelneemt. Onderzoek laat tevens zien dat als ouders van minderheden zelf aan sport doen, de kans op sportdeelname van de kinderen duidelijk toeneemt.

Welvaarniveau:

Het aantal huishoudens dat in armoede leeft is de afgelopen jaren toegenomen. De sociale participatie, waaronder sport, is lager in deze groep. Kinderen die opgroeien in armoede hebben ook op latere leeftijd een grotere kans op sociale deprivatie. De sporteconomie zal licht groeien in de komende jaren evenals de werkgelegenheid in sport.

Gezinsindeling:

Veel sportactiviteiten vinden in gezinsverband plaats. Dat geldt vooral voor activiteiten als wandelen en fietsen. De toename van eenpersoonshuishoudens kan een negatief effect op de sportdeelname hebben. Toenemend gebruik van communicatiemiddelen kan dit effect wellicht verkleinen.

Veranderende leefstijl

Individualisering en flexibilisering:

Nederlanders bepalen steeds vaker zelf wanneer, waar en met wie ze sporten. We leven in de tijd van individualisering. Dit betekent dat mensen in toenemende mate de autonomie hebben hun leven in te richten naar eigen goeddunken. Die individualisering is ook terug te zien in sportdeelname.

Sport als leefstijl:

Beleving wordt steeds belangrijker in onze maatschappij, mensen gaan niet alleen meer naar een wedstrijd om sport te kijken, maar gaan voor een totaalbeleving.

- Dit is terug te zien in het aanbod van evenementen: zowel het aantal grote als kleine evenementen neemt toe. Het belang van de sport wordt vaak verknoopt met de verwachte opbrengst voor de gemeente of regio (city marketing).
- Er is de verwachting dat de vrije tijd in toenemende mate een zoektocht naar belevenissen wordt en een manier om uiting te geven aan de eigen identiteit en leefstijl. Sport, recreatie, ontspanning en vermaak gaan steeds meer door elkaar lopen.
- We zien een toename van de zogenaamde leefstijlsporten, zoals wind- en golfsurfen, snowboarden, parkour en capoeira.
- Sporten, sportproducten en het volgen van sportevenementen passen steeds meer binnen de leefstijl van de consument. Dit heeft een impact op de sporteconomie die naar verwachting in de (nabije) toekomst licht zal groeien.

Vrijtijdbesteding:

Om met sport bezig te kunnen zijn als beoefenaar, vrijwilliger of bezoeker heb je vrije tijd nodig. Men heeft de afgelopen jaren meer vrije tijd gekregen, maar er zijn diverse ontwikkelingen die hierop aanspraak maken.

- De tijdsbesteding aan media is de afgelopen jaren toegenomen. Vooral televisiekijken is gegroeid maar ook de tijd die men achter de computer doorbrengt.
- Vanuit beleid is er veel aandacht voor burgerparticipatie. De hoop is dat mensen vanwege een zich terugtrekkende overheid zelf taken zullen oppakken.
- De arbeidsparticipatie is de afgelopen jaren niet gegroeid. Met het opkrabbelen van de economie zou dit de komende jaren wel kunnen veranderen, waardoor de vraag is hoe de arbeidsparticipatie zich dan verhoudt tot de vrije tijd van mensen.

Technologische ontwikkelingen en de invloed van sociale media:

- Het toenemend belang van sociale media in het leven van de Nederlander zal er toe leiden dat mensen steeds makkelijker afspraken maken om te gaan sporten en prestaties gaan vergelijken met elkaar. Anderzijds kan meer mediagebruik ook inactief gedrag uitlokken.
- Door de komst van nieuwe technologische middelen zoals smartphones en wearables zullen mensen steeds meer informatie over hun eigen (sport)prestaties en gezondheid meten, monitoren en delen.
- Games zullen steeds meer gebruikt worden om bewegen aantrekkelijker, toegankelijker en persoonlijker te maken.
- Doordat individuele sporters steeds vaker hun prestaties en gezondheid bijhouden komt er meer data beschikbaar die kan bijdragen aan de kennis over sportdeelname en beweeggedrag.
- Technologische ontwikkelingen brengen ook nieuwe mogelijkheden tot passieve consumptie en inactief gedrag met zich mee, en kunnen dus zowel een kans als bedreiging vormen voor de sport.
- Technologische ontwikkelingen bieden ook kansen voor het volgen van sport via de media. Grotere toegankelijkheid en personificatie van aanbod zal de individuele interesses beter voeden. Aannemelijk is dat de rol van media verder verandert van passief naar meer actief.

Mogelijke gevolgen van de ontwikkelingen per onderwerp

Sportaccommodaties:

Het aantal sportaccommodaties zal in de toekomst niet dalen of stijgen. Wel is er een verschuiving te verwachten van het soort accommodaties en de locaties.

- Naar verwachting zal het aantal voetbalvelden en basketbalhallen afnemen, terwijl de vraag naar golf, fitness en andere sporten zal toenemen.
- Veel zwembaden worden nu al gesloten, omdat de interesse voor de zwemsport afneemt.
- Veel sportaccommodaties zullen in de toekomst van publiek naar privaat gaan, vanwege de commercialisering van het vrijetijdsaanbod. Daarnaast openen private partijen nieuwe sportaccommodaties.
- De laatste jaren zijn voor outdoorsporten indooraccommodaties geopend zoals klimhallen, skipistes en skatebanen.

Omgeving:

De omgeving zal steeds beweegvriendelijker worden. Door de toename van de ongeorganiseerde sport is er minder behoefte aan sportaccommodaties en komt de openbare ruimte steeds meer in beeld als locatie voor sport, bewegen en actieve vormen van recreatie. Denk hierbij aan (autovrije) wandelzones en (hard)looppaden.

- Door de groei van de bevolking neemt de druk op de vrije ruimte toe. Dit betreft voornamelijk steden en dichtbebouwde gebieden. De druk op de vrije ruimte leidt tot intensivering van de beschikbare ruimte. Tegelijkertijd is er ook sprake van leegloop van perifere gebieden.
- De toegenomen behoefte aan beleving van de samenleving biedt kansen voor het beweegvriendelijk maken van de omgeving. Recreatie, ontspanning, vermaak en sport gaan steeds meer vervlechten.
- Big data en technologische middelen bieden veel mogelijkheden om omgevingen meer beweegvriendelijk te maken. Apps op smartphones vergroten de bruikbaarheid en vindbaarheid van een omgeving. Gamification is in opkomst. In de openbare ruimte zullen steeds meer technologische elementen voorkomen, zoals interactieve games, die ons vermaken en laten bewegen.
- De aandacht voor gezondheid is toegenomen in de maatschappij. De gevolgen van de obesogene samenleving (omgeving die uitnodigt tot eten en weinig bewegen) zijn de afgelopen jaren duidelijk geworden. De laatste jaren is sport en bewegen zichtbaarder geworden in de openbare ruimte, doordat gemeenten fors hebben geïnvesteerd in openbare sport- en speelruimtes zoals Cruyff

Courts, outdoorfitnessplaatsen en gezonde schoolpleinen. Vanuit milieuoogpunt is er veel aandacht voor het bevorderen van actief transport (lopen en wandelen).

(Topsport) evenementen en bezoekers:

Het bezoek aan commerciële sportevenementen zal toenemen tot 2030.

- Het bezoeken van sportevenementen is in Nederland populair. Mensen gaan niet alleen meer naar een wedstrijd om naar sport te kijken, maar gaan voor een totaalbeleving. Dit is ook terug te zien in het aanbod van evenementen: zowel het aantal grote als kleine evenementen neemt toe. Het belang van de sport wordt vaak vermengd met de verwachte opbrengst voor de gemeente of regio (citymarketing).
- Goede prestaties in combinatie met media-aandacht dragen sterk bij aan hypes en hoge bezoekcijfers (denk bijvoorbeeld aan de color run). Het toenemende gebruik van sociale media zou daarentegen ook kunnen leiden tot minder sportbezoek: via YouTube en speciale sportkanalen kan men de wedstrijd al goed volgen, waardoor er mogelijk minder behoefte is om daadwerkelijk de wedstrijd bij te wonen.
- Men wordt zich er steeds meer van bewust dat de massale toeloop naar grote sportwedstrijden en -evenementen ook een aantal risico's met zich brengt. Te denken valt aan politie-inzet, geweld, dronkenschap, vernieling en andere aantastingen van de openbare orde, en het afzetten van delen van de stad. De verwachting van de expert is dat een toenemende bewustwording van deze risico's en kosten er toe zal leiden dat er minder vaak toestemming wordt verleend voor grootschalige evenementen en dat dus het aanbod afneemt.

Talentontwikkeling:

Het niveau van talentontwikkeling zal tot 2030 gelijk blijven.

- Nederland heeft internationaal gezien een sterk ontwikkelde methodiek van talentherkenning en -ontwikkeling. Mede ingegeven door onze cultuur van sporten op vroege leeftijd bij een van de vele verenigingen maakt dat sportief talent relatief eenvoudig is te herkennen. De compactheid van Nederland, gecombineerd met de dichte organisatiegraad van sportverenigingen, is internationaal gezien onze kracht.
- Talentontwikkeling hangt sterk samen met sportdeelname, clublidmaatschap en bewegingsonderwijs. Als kinderen meer sporten en dit in doen in een omgeving waar hun talenten gemakkelijk kunnen worden herkend en gestimuleerd, zoals de school of de sportclub, zal dat een positieve invloed kunnen hebben op talentontwikkeling. De verwachting is echter dat sportdeelname en uren bewegingsonderwijs niet veel zullen toenemen de komende jaren en dat clublidmaatschap zelfs zal afnemen.

Sportdeelname en beweegnorm:

Tot 2030 zal sportdeelname ongeveer gelijk zal blijven. Wel zal er een verschuiving plaatsvinden naar andere typen sport dan nu populair zijn, voornamelijk naar meer individuele sporten.

- De verwachting is dat in 2030 mensen minder zullen sporten bij een sportclub en meer in individueel verband of in zelfgeorganiseerde groepen. Het sportaanbod zal zich aan de vraag aanpassen, wat al terug te zien is in de groei van het aantal fitnessscholen.
  - Uit de modellering blijkt dat het aantal mensen dat lid is van een sportvereniging tussen 2006 en 2014 is gedaald met ruim 11%. Deze daling is vooral zichtbaar bij mensen tussen de 40 en de 70. Bij kinderen tot 10 jaar is wel een stijging te zien in sportlidmaatschap. Er van uitgaande dat de daling in de toekomst doorzet en daarbij rekening houden met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw, zal het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging dalen naar bijna 19% in 2030.
  - Beweegnorm: Het aandeel van de bevolking dat voldoet aan de beweegnorm zal licht stijgen tot 2030.
  - Tot 2030 zijn mensen net zo lichamelijk actief als nu en tot 2030 zullen we evenveel zitten als vandaag de dag.
  - Het aantal uren bewegingsonderwijs in het primair onderwijs (po) zal gelijk blijven of licht stijgen.
  - Het aantal uren bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs (vo) zal gelijk blijven.

Tevredenheid sport- en beweegaanbod:

De tevredenheid met het sport- en beweegaanbod zal tot 2030 iets dalen.

- Ouderen en migranten zullen andere wensen hebben op het gebied van sport dan de rest van de bevolking. De verwachting van de experts is dat het tijd kost het aanbod aan te passen aan de wensen van deze groepen, waardoor de tevredenheid af zal nemen.
- In gebieden met demografische krimp dreigen sportvoorzieningen te verdwijnen door het wegvallen van het draagvlak; de voorzieningen voor de resterende bevolking komen op grotere afstand te liggen.
- Toenemende commercialisering van het sportaanbod kan er toe leiden dat er meer aanbod van sportvoorzieningen ontstaat (fitnesscentra; maar ook bootcamps en survival runs in parken). Dit kan leiden tot hogere tevredenheid over het sportaanbod.
- Individualisering en het groeiend belang van beleving kunnen er toe leiden dat de vraag niet meer goed aansluit bij het aanbod.
- De belangrijkste drijvende krachten die van invloed zijn op tevredenheid met sportvoorzieningen zijn politieke factoren. Als in de komende jaren verder wordt bezuinigd op sport dan kan dit leiden tot minder aantrekkelijke accommodaties of tot het sluiten ervan.

Veilig sportklimaat:

Het is lastig in te schatten hoe veilig het sportklimaat in de toekomst zal zijn.

- Bij het veilig sportklimaat gaat het om of mensen zich veilig voelen bij sportevenementen en of mensen wel eens wangedrag hebben gezien of meegemaakt binnen de sport. Het is subjectief: wat hebben mensen zelf ervaren? Het veilig-voelen binnen de sport kan daardoor ook afhankelijk zijn van wat mensen in de media hebben gezien of gelezen: beeldvorming is bij deze indicatoren erg bepalend.
- Een belangrijke factor die van invloed is op het veilig sportklimaat is de sportcultuur. Op dit moment is er verharding zichtbaar in de sportwereld: omgangsvormen worden ruwer en assertiever. Het is onzeker hoe dit zich in de toekomst zal voortzetten.
- Verharding van de sportcultuur kan deels worden tegengegaan door commitment en professionalisering vanuit de rijksoverheid, gemeenten, bonden en sportaanbieders. Goede bestuurders in een vereniging, een breed kader met oor voor het bestuur en een actief beleid op veilig sportklimaat, zullen ertoe leiden dat meer mensen zich veilig voelen in de sport. Veiligheid wordt al steeds belangrijker.

Vrijwilligerswerk:

- Vrijwilligerswerk zal de komende jaren gelijk blijven of licht dalen. Dit heeft vooral te maken met demografische ontwikkelingen, individualisering, het toenemende belang van flexibiliteit onder potentiële vrijwilligers en de vraag naar vrijwilligers op andere gebieden.
- De komende jaren is de verwachting dat het vrijwilligerswerk gelijk zal blijven of licht zal dalen. De eventuele daling heeft te maken met de groei van groepen die over het algemeen minder vrijwilligerswerk doen, namelijk ouderen en niet-westerse migranten en met de afname van het sporten in clubverband.
- Ook zal er een groeiende vraag ontstaan naar vrijwilligers op andere gebieden (mantelzorg, buurtparticipatie etc.). Dit zou wel eens ten koste kunnen gaan van vrijwilligerswerk in de sport.
- Zekerder is dat het karakter van vrijwilligerswerk zal veranderen. Potentiële vrijwilligers vragen steeds meer flexibiliteit, ze zullen steeds vaker 'hoppen' tussen verschillende vrijwilligersklussen. De vraag is in hoeverre sportclubs hierop kunnen inspelen.
- De Nederlander gaat steeds meer in ongeorganiseerd verband sporten. Door deze individualisering zal er minder vraag zijn naar de 'traditionele' vrijwilligers. Anderzijds kan het zelf organiseren van een sportactiviteit of evenement mogelijk ook worden gezien als een vorm van vrijwilligerswerk.

Blessures:

Naar verwachting neemt het aantal sportblessures onder de gehele bevolking toe.

- In 2013 liepen sporters in Nederland naar schatting 4,5 miljoen sportblessures op. Uit de modellering blijkt dat het aantal mensen met een sportblessure tussen 2006 en 2014 is gestegen met bijna 39%. Deze toename is vooral te zien bij mannen en vrouwen tot 30 jaar.

- Als deze stijging in de toekomst doorzet en daarbij rekening houden met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw, dan zal het aandeel mensen dat een sportblessure heeft stijgen naar bijna 13% in 2030.

Doping gebruik:

De druk om doping te gebruiken is groot en zal ook niet snel afnemen. Dopinggebruik zal sterk toenemen.

- Ondanks dat de leveranciers van doping in de topsport en breedtesport hetzelfde zijn, is onderscheid in dopinggebruik tussen topsport en breedtesport van belang. In de breedtesport gaat het over het bevorderen van prestatie en uiterlijk. In de topsport gaat het over prestatie en winnen. In sommige sportculturen, bijvoorbeeld fitness en wielrennen, is doping onderdeel van de cultuur.
- In de samenleving ligt de nadruk steeds meer op het individu, die beter, sterker en gezonder wil worden. De druk om te presteren in ons dagelijks leven is de laatste jaren gestegen. Samen met de intensivering in de samenleving en het opzoeken van grenzen zorgt het ervoor dat mensen eerder geneigd zijn om de makkelijke en snelle weg te kiezen van doping.
- In de toekomst is er meer te verwachten van (medische) technologische middelen die prestatie en uiterlijk kunnen bevorderen. Middelen die leiden tot verbetering van prestaties zijn bijvoorbeeld concentratieverbeteraars en bètablokkers. De toename van zelfmonitoring met behulp van *smartwear* en apps zal in de toekomst verder toenemen.
- De afgelopen jaren is er in de maatschappij een toenemend bewustzijn van risico's en kosten van sport. Doping is één van de onderwerpen, naast matchfixing/spotfixing, hooliganisme, racisme en fraude. Terwijl de verschillende vormen van fraude lijken toe te nemen, komt er tegelijkertijd meer aandacht voor het aanpakken en bestrijden ervan.